

yapı

387

MİMARLIK
TASARIM
KÜLTÜR
SANAT
ŞUBAT
2014
11 TL

ISSN 1300-3437 02

Dosya: "Işığın Tasarlamak"

'Designing Light'

Işık, insan yaşamı için vazgeçilemez bir unsur. Varlığı ve yokluğu insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli. Günümüzde ışığın yaşamımız üzerindeki etkisiyle ilgili daha fazla araştırmaya, bilimsel veriye ulaşabiliyor ve deneyime sahip oluyoruz. Artık aydınlatmanın yalnızca teknik kısmıyla ilgili gereklilikler ve teknolojik gelişmelerden söz etmek konuyu çok dar bir çerçeveye hapsetmek anlamına geliyor. Oysa insan yaşamının içinde geçtiği mekânlar gibi insan yaşamını etkileyen mekânları belirleyen ışığın ve aydınlatmanın da "tasarım" alanı olduğunu kavramak gerekiyor.

Hellerup Lisesi, Danimarka.
Hellerup High School, Denmark
Mimari Tasarım: BIG (Bjarke Ingels Group)
Fotoğraflar: Jens Lindhe

Hellerup Lisesi'nin yeni çokkamaçlı salonu orta bahçenin altına yapılmış. Bu salonun bahçe içinde yükselen çatısı ise öğrenciler için bir buluşma noktası. Masa ve oturaklar LEDli spotlarla aydınlatılarak "küme" efekti oluşturulmuş. New Multipurpose Hall of Hellerup High School is underneath the courtyard of the school. The roof of it is a meeting place for students. Table and banks were lightened using LED spots to create a effect.

Aydınlatmanın tasarım yönüne odaklanan bu dosyanın amacı aydınlatma tasarımı düşüncesinin dünyada ortaya çıkışına ışık tutmak, Türkiye'de bağımsız olarak ve yalnızca aydınlatma tasarımı yaparak bu alanda varlık göstermeye çalışan aydınlatma tasarımcılarının görüşlerine yer vermek ve ışığın insan yaşamında etkili olacağı, geleceğe dönük gelişmeleri araştıran bir raporun özetini sunmak.

Dünya'da da Türkiye'de de aydınlatma konusu başta enerji kaynaklarıyla birlikte değerlendirilen bir çerçevede incelenmiş, zamanla özgün teknik içerikleri kendi içinde belirginleştirilerek faaliyet alanı genişlemeye ve 1913'te "Uluslararası Aydınlatma Komisyonu" adı altında gaz mühendisleri yerine aydınlatmanın çeşitli konularıyla ilgilenen kişilerin oluşturduğu "ulusal komite"lerin temsiliyetiyle resmîyet kazandırmaya başlamıştır. Bu komitelerde yer alan aydınlatma uzmanları, uluslararası düzeyde bağlantılar kurarken yurtiçerinde ürün üreticileri ve uygulayıcıları ve aydınlatma ile ilgili kurum ve kuruluşların aydınlatma ile ilgili sanat, bilim, teknoloji kapsamında bilgilendirilmesinde görev almışlardır. Bu konudaki gelişmeleri izlemek, değerlendirmek, tartışmaya açmak ve ürün uygulamalara yön vermek vb. sorumlulukları vardır. "Aydınlatma Türk Milli Komitesi" 31 Ekim 1995 günü kurulmuştur. Aydınlatma piyasasının gelişimi de Türkiye'de 1960'lardaki sanayi gelişimine paralel olarak önce yurtdışı ürünlerin Türkiye'de üretimini izleyen 1970'lerde ulusal üretimle gerçekleşmiş, sonrasında 1980'lerde

yabancı ürünlerin piyasada serbest dolaşımıyla çeşitlenmiş ve olanakların gelişmesi sonucu yurtiçi tasarım ve üretimle günümüzdeki yapısına kavuşmuştur. Ancak Türkiye'de aydınlatmanın tasarım perspektifinden tartışılmaya başlanması ilk kez 1960'ların sonunda, Mimarlık Fakültelerinde, daha önce elektrik mühendislerince verilen aydınlatma konulu derslerin mimarlar (sırasıyla Şazi Sirel, Aligül Ayverdi, Müjgan Şerefhançoğlu Sözen, Mehmet Şener Küçükdoğu) tarafından verilmesiyle mümkün olmuştur. Aydınlatma konusunda ilk doktora tezini M. Ş. Küçükdoğu, doçentlik tezini Aligül Ayverdi hazırlamıştır. Böylece mühendislerin teknik çerçevesine hapsolan aydınlatma tasarımı fiziksel çevre konforu ile ilişkili olarak bazı "şanslı" okulların Mimarlık Fakülteleri'nin ders programlarında yer bulmuştur. Bu uzmanlar Milli Komite'nin kurulması ve faaliyet göstermesinde de emek vermiş, ulusal ve uluslararası pek çok organizasyon düzenlemiş, kuruluş amaç ve hedefleri doğrultusunda çalışmışlardır. Bu etkinliklerin yanısıra konuyu gündeme getirecek yayın ve meslek içi etkinlik de 2000'li yıllarla birlikte ortaya çıkar. Ancak günümüzde aydınlatma tasarımı mimarlık bölümlerinde bile mimari tasarımla ilişkili olarak değil, yapı fiziği ile ilişkili olarak fiziksel çevre kontrolü dersleri kapsamında ele alınmaktadır. Aydınlatma tasarımı eğitiminin ise başlı başına ele alınması gereken önemli bir konu olduğunu belirterek çerçevesini sınırlı tuttuğumuz dosya içeriğini paylaşıyoruz.

Aydınlatma Tasarımcılarının Görüşleri

Türkiye’de bağımsız aydınlatma tasarımcılarına yaptıkları işin çerçevesini, yaklaşımlarını ve karşılaştıkları sorunları sorduk. Aldığımız yanıtları aktarıyoruz:

Türkiye’de aydınlatma tasarımcısının çalışma alanı yeterince biliniyor mu? Kendinizi ve yaptıklarınızı anlatmaya ayrıca gereksinim duyuyor musunuz?

NERGİZ ARİFOĞLU Mesleğe ilk başladığım yıllarda mimar kökenli olduğumu öğrenen müşterilerimizin ilk yorumu: “Biz sizi elektrik mühendisi sanıyorduk. Bunları nereden biliyorsunuz? Yoksa ikisini de mi bitirdiniz?” idi. Buna benzer yorumların üzerinden 18 yıl geçti. Zamanla taşlar yerine oturmaya başladı, teknoloji hızla ilerledi, yeni ışık kaynakları çıktı. Hâlâ yeni tanıştığımız bazı insanlara ne iş yaptığımızı ve projelerdeki rolümüzü büyük bir sabır ile anlatabiliyoruz. Bu konuşmaları yaptığımız kişi sayısı gittikçe azalıyor. Hattâ sevindirici haber; bizi ve iş tanımımızı bilip, bizden beklentilerini dile getirip projeye davet edenlerin giderek artması. Bunları duymak bizi mutlu ediyor. Ancak hâlâ bilgisi olmayanlar için biraz da suçu kendimizde arıyoruz. Öğrencilerin dışında aslında belki bu kanalları daha da fazla bilgilendirmemiz gerekiyor.

İnsanların yaşamını yönlendiren her şey gibi ışık da tasarlanmalıdır, hele de gücünün farkında isek kaçınılmaz olmalı. Işığı tasarlamak; bir lüks ya da belli kişiler ya da yatırımlar için olası ayrıcalık değil, bir yaşam standardı olması gerekliliğidir. Bu standart özelden genele, evimizden kentimize kadar gerekli. Yaşam standardı önemlidir. Günümüz ışık teknolojisinin yanlış ve sorumsuzca kullanımı oldukça sık görülen bir durum. Hattâ bir nevi moda olmuş bir durumda da diyebiliriz. Bu

durum; gelişen teknoloji ile birlikte, bu teknolojiyi doğru amaçlar için kullanıp söz ettiğimiz “tasarım” gibi değerli bir sözcüğe uygun iş çıkartacak “kalifiye” aydınlatma tasarımcılarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kalifiye sözcüğünü vurguluyorum, çünkü herkes aydınlatma tasarımcısı olduğunu varsayabilir. Bu çok normal bir durumdur. Tıpkı bir evsahibinin kendi evinin mimarı, müteahhiti olabileceği gibi. Işığın büyümesine kapılmamak olanaksız! Karanlıkta nerede dursa kendini bir şekilde gösteriyor. Mobilya gibi, taş gibi değil en gizli köşeden bile karanlıkta ortaya çıkar, göze güzel görünebilir, ama kullanıldığı şekli ile etkin mi, uzun vadedeki davranışı ne olacaktır, amacına uygun mu, doğru bir kaynak mıdır? Bu soruların sorumlusu profesyonel bir aydınlatma tasarımcısı olmalıdır.

Ülkemizde de mimari aydınlatma tasarımı mesleği gün geçtikçe ilgi görüyor ki her geçen yılda sayıları artan yazı, dergi ve insanlar da bunu gösteriyor. Ancak uzun vadedeki dileğimiz, ülkemizde tohumlarını atmaya çalıştığımız bu özel mesleğin basit bir iş alanı olarak yer edinmeyip; eğitilmiş ve tasarımında kaygı taşıyan bir nesil ile, bunun bir sektör olarak bilinçli, saygın ve kaliteli rekabet koşulları çerçevesinde küresel pazarda da, yerel duruşumuz ile yaşam kalitesini artırarak daha da ileriye taşıyabilmek.

Aydınlatma tasarımcısının niteliği, yeteneği ya da yaklaşımı ne olmalı sizce?

NERGİZ ARİFOĞLU Aydınlatma Tasarımcısı bu sorumluluğu meslek olarak icra eden kişidir. Aldığı aydınlatma eğitimi ile, kent ölçeğinden ince yapı ölçeğine kadar bütünleştirebilen, edindiği deneyimler doğrultusunda ışıkla üçboyutlu düşünebilme yetisinde, ışığın malzeme ile davranışlarına egemen, alternatif çözüm üretebilme, mekânlarda ışık ile algıyı yönlendirebilme bilgi ve deneyimine sahip olan kişidir. Bu giysi bir anda üzerine oturmaz kimsenin; zamanla insan-mekân ve ışıkla yoğrulup sonuçlarını gördükçe,

meslekte olgunlaştıkça taşlar yerine oturmaya başlar. Aydınlatma tasarımcısı; proje üzerinde armatür yerleşimi yaparak karanlıktan kurtaran değil, ışığı o mekân ve o kişiler için çeşitli koşulları bir araya getirerek oraya özel tasarlayan kişidir. Bu kişilerin herhangi bir ürün satışı ya da üretimi yoktur. Ana görevi, aydınlatma tasarımını mimari ile doğru olarak bütünleştirip öngörülen bütçe çerçevesinde bir mekân kullanışlı ve duyarlı bir biçimde doğru teknikleri kullanarak aydınlatmaktır. Amaç doğru yerde doğru ışığı “marka bağımsız” olarak tasarlamaktır. Mimar projesinden, Aydınlatma Tasarımcısı ise, projenin aydınlatma kaleminin doğru yönlendirilmesinden, uzun vadede baştan öngörülemez sorunlardan, mimari ile uyumundan, müşterinin gerçek beklentilerine kadar birçok noktadan ve verdiği danışmanlık sonunda çıkacak sonuçtan doğrudan sorumludur. Bu noktalar arasında verimlilik, çevresel uyumluluk, yapım tekniği çözümlenme, sayısız alternatif içinden müşterisi için en doğru çözümü bulabilme yetisi zaten olmazsa olmazlardır.

Aydınlatma tasarımcısının çalışma alanı nedir? Sizin projeleriniz ölçek ya da tip olarak öbekleniyor mu?

NERGİZ ARİFOĞLU Işığı tasarlamak bize göre büyük bir sorumluluk. Bunu birçok açıdan ele alabiliriz. Tasarıma ve işlevsel ölçütlere uygunluk, kullanıcı isteklerine, yapılacak işe, yaşanacak atmosfere uygunluk, bütçeye uygunluk... Bakın bu en önemlisi zaten. Ülkemizde yapılan projelerin büyük bir çoğunluğu bütçesel koşulların ve yatırımcının vizyon sınırında şekilleniyor kimi zaman. Aydınlatma kalemi de aynı durumda. Biz aydınlatma kaleminin doğru yönlendirilmesinden, mimari konsept ve yapısal özellikleri ile örtüşmesinden, verimliliği kadar yaratıcı fikirler içermesinden ve sayısız alternatif çözüm içerisinden müşterimiz için en doğru çözümü bulabilmekten sorumlu görüyoruz kendimizi.

Bu bahsettiklerimizin tamamında bütçesel koşullar dâhilinde ilerlemek durumundayız. Tabii bir de, herhangi bir aydınlatma malzemesi üretmek, satmak ya da stok eritmek gibi bir kaygımız olmadığı için çok esnek hareket edebiliyoruz. Tasarıma tümüyle olması gerektiği yönde marka bağımsız yön verebiliyoruz. Bunu mimari tasarımın olduğu bütün alanlar için ve bütün kullanıcılar için yapıyoruz. Tasarımın sınırı yoktur, çünkü her şey insan için.

Müşteriniz kim?

NERGİZ ARİFOĞLU Projesine değer veren ve sonuçta binasının nasıl görüneceğine, neler hissettireceğine, uzun süredeki davranışlarına, zamana ve bütçesine önem veren deneysel işler ile kayıplara girmek istemeyen, disiplinlerarası çalışma biçimine inanan mimarlar ve yatırımcılar bizi tercih ediyorlar. Basılı işlerin haricinde, daha çok sözlü referanslar bizi onlar ile ortak bir noktada topluyor.

Teknoloji geliştikçe farklı disiplinlerden destek almak gerekliliğinin farkında olanlar yani projesi için profesyonel bir ekip oluşturan firmalar ile çalışıyoruz. Projelerini çok değerli mimarlar ve mühendislik grupları, farklı disiplinlerdeki danışmanlık ekipleri ile profesyonellik içinde yürüten yatırımcılar aydınlatma tasarımını şansa bırakmıyor, işin kalitesini devam ettiriyor.

Bu meslek gittikçe gelişecek ve daha fazla kişiye gerek olacak. Çok cazip. Ancak şimdilerde işin bir ucundan başka amaçlarla girmeye çalışanlar var, “danışmanlık” adı altında; satıcılar, üreticiler, kendini tasarımcı ilan edenler, duyuyoruz. Ancak farklı bir bakış açısı ve farklı bir çalışma etiği ile ortaya çıkan sonuçlarından ne yazık ki gelişmekte olan bu meslek zarar görüyor. Bu anlamda işverenleri, yatırımcıları ve danışman talep eden mimarları daha fazla bilgilendirmek gerekliliğine inanıyoruz. Bir de yalnızca fiyat bazlı yapılan görüşmeler ve kıyaslamalar olabiliyor ki kimi zaman, tasarımcının ve işe yaklaşımının en zor

anlatılan kısmı. Bütün bunlara karşın basılı işlerin haricinde, daha çok sözlü referanslar bizi gerçek gereksinim sahipleri ile ortak bir noktada topluyor.

Tasarımdan uygulamaya dek olan süreci kontrol edebiliyor musunuz? Ya da bu süreçte karşılaştığınız güçlükler neler?

NERGİZ ARİFOĞLU Bütün projelerimiz, yaptıklarımız, çocuklarımız gibi. Sürecin başından sonuna kadar büyük bir emek ve özveri ile çalışmalarımızı sergilediğimiz, ışığa ilişkin hislerimizi tasarım olarak kâğıda döktüğümüz projelerimizin yükselerek ayağa kalktığı ve ruh bulduğu her aşamayı takip edebilmek bizi mutlu ediyor. Projeler ile duygusal bir bağ kurduğumuz için bittiğinde bile yıllar sonra yanından geçerken aynı resim karelerini korumaları için uyarılarda bulunuyoruz.